UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Compendivm Summae seu Manualis Doct. Navarri

Ávila, Esteban de
Azpilcueta, Martín de

Lvgdvni, 1609

R.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41656

Visual Library

QVARTA FVNEralis.

SOlita iam ante annos 40. solui Ecclesiæ parochiali, soluatur eidẽ, quamuis posteà sit concessa monasterio. cap. 25. num. 138. ex Trid. sess. 25. cap. 13.

RAPINA.

RApina *est vi accipere, aut velle accipere aliquid*, & est peior quàm furtum, & distinctæ speciei ab eo, & circumstantia necessariò confitenda. cap. 17. num. 95.

RAPTOR est, qui extrahit fœminam inuitam de domo patris: item qui violenter extorquet copulam cum ea, siue sit virgo, siue non. cap. 16. num. 3.

Contra raptorem statuit Trident: sequens decretum.

Decernit sancta Synodus inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quòd si rapta à raptore separata, & in loco tuto & libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in vxorem habeat: ni-

hilominus raptor ipse ac omnes illi, consilium, auxilium, & fauorem præbentes, sint ipso iure excommunicati, ac perpetuò infames, omnisque dignitatum incapaces, &, si clerici fuerint de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor, mulierem raptam, siue eam vxorem duxerit, siue non duxerit, decenter arbitrio iudicis dotare. cap.22.num.74.

RATIHABITIO.

DE futuro non sufficit ad validitatem confessionis.cap.9.num.6.

Ratificans damnum suò nomine illatum, tenetur restituere, quando qui nocuit, non nocuisset nisi existimaret, eum, cuius nomine nocuit, ratihabiturum. Secus si non factum fuit eius nomine, quamuis illi placeat damnum.cap.17.nu.133. Quod etiam confirmat in Nouo.

Ratihabitio damni retrotrahitur, & mandato comparatur: nam deiecit, qui mandauit vel ratum habuit. Quod habet locum tam in contractibus, & iudiciis, quàm in maleficiis, & delictis aliis, nisi quoad effectum fruendi libidine.Nou.num.133.

Ratihabitio habet vim augendi peccatum & inducendi pœnam: vnde ratificans percussionem

ſionem clerici ſuo nomine factam, eſt excommunicatus.ibidem. Et ratificans deformationem ſuo nomine factam eſt irregularis.cap.27.num.233. Et omnis ratihabens delictum ſuo nomine factum,puniendus eſt pœna,licet non ſemper ordinaria. Nou. cap. 17.num.133.

Ratificans iniuſtam acceptionem ſuo nomine factam, peccat & tenetur reſtituere, niſi accipiens reſtituat. Qui verò ratificat incendium ſuo nomine factum, tenetur reſtituere domum incenſam, id eſt, damnum illatum: non tamen tenetur in vtroque foro ad pœnam inflictam,vel infligendam,niſi poſt condemnationem iudicis. in Nou. cap.27.num.233.

Quando concurrunt duo ad ratihabitionem,ſcilicet,quòd opus fiat nomine ratihabentis, & quòd ipſe potens ſit mandare fieri delictum,antequam fieret, tunc ratihabitio mandato comparatur, & inducit pœnam: ſecus ſi altera vel vtraque conditio deſit.ibid.

Infans & furioſus, ſi peruenientes ad vſum rationis, ratificant delictum ſuo nomine factum, peccant, ſed non incidunt in pœnam.ibid.

Ratificans deformationem, non ſuo ſed alterius nomine factam, peccat mort. ſed

non est irregularis.ibid.

REATVS. vide Peccatum I.

RECONCILIATIO.vide,Ecclesia.

RECOMPENSATIO.

PEccat mortal. occultè accipiens, quod suum est, cùm posset commodè per iudicem recuperare: & si non posset, tamen aduertit magnum oriturum scandalum,vel damnum habenti illud in depositum, vel pignus: non tamen tenetur restituere. Nec peccat accipiendo per se, quando cessant hæc damna, aut non potest commodè per alium: dummodò debitum sit liquidum de iustitia, & debitorem moneat, illum sibi iam nihil debere. cap. 17. numer.113. 114.135.

Accipiens clàm rem depositam apud Ioannem, pro eo,quod Ioannes debet illi, tenetur reddere,vel manifestare ob excommunicationem latam contra id accipientem,vel scientem.cap.17.num.114.115.135. De simili excommunic. vide,Excommunicatio.II.

Occultè accipiens, sed iustè, quod suum est,bene potest respondere etiam per iuramentum, se nescire, intelligendo intra se,

nesci

nescire aliquem, qui malè acceperit. num. 116.

Regulariter loquendo tertia persona non debet accipere, etiam occultè, id quod est debitoris, & non vult restituere, nec commodè compelli potest vt restituat. num. 117. secus in vxore, vt dicetur. tit. vxor. Qui occultè accipit, quod dubitat esse suum, tenetur restituere durante hoc dubio. num. 117.

Recompensatio non habet locum in iniuriis verborum. cap. 18. num. 46.

RELIGIO.

RELIGIO sæpè significatur sub nomine pietatis, atque est pars Iustitiæ annexa. cap. 14. num. 1. 2. est maxima inter virtutes morales. cap. 11. num. 21.

Est autem *virtus inclinans ad honorem & cultũ Dei, tamquam principij, à quo sumus, & in quo viuimus*: & præcipitur in Scriptura. cap. 14. num. 1. cap. 11. num. 19. 22.

Falsæ autem religionis quatuor sunt species. I. Perniciosus, vel superfluus cultus Dei. II. Idololatria. III. Diuinatio. IV. cultus exhibitus creaturæ ad directionẽ nostram.

Omnes hæ ſpecies ſunt de ſe mortales: excepta prima, cùm eſt ſuperflua, non tamen contraria legi diuinæ, vel humanæ: & quarta, bona fide, vel præ ignorantia, quæ tantùm ſunt veniales. cap. 11. num. 21. 24.

RELIGIOSVS I.
in communi.

RELIGIOSVS D. Benedicti tenetur confiteri vnoquoque menſe. cap. 2. n. 6.

Religioſus, cui ex ſtatuto ſuæ religionis, & mandato ſui Superioris, prohibitum eſt audire confeſſiones, poteſt abſoluere, à venialibus validè, ſed non licitè: ſi verò non prohibetur, poteſt etiam licitè. cap. 4. num. 6. etiam ſine licentia. ibid.

Religioſi qui virtute ſuarum bullarum poterant ante Trident. confiteri clericis ſæcularibus, poſſunt etiam modò. cap. 4. nu. 1.

Dubitans de ſua idoneitate ad munus confeſſionis: ſed iuſſus bona intentione à prælato ſuo, licitè poteſt audire; & prælatus etiam id præcipere ſi iudicat eum dignum. num. 6. Ad quid poſſit obligari per prælatum. vide Prælatus.

RELIGIOSVS II. Quoad ingreſſum.

Solum

Solum propositum ingrediendi religionem non facit votum, quamuis induat habitum. cap.12. num.26.

Peccat mort. retrahens alium ab ingressu, vel extrahens post ingressum religionis: non tamen tenetur ingredi pro eo. nu.44.

Non peccat neque incidit in censuram iustis de causis retrahens, vel extrahens à religione. num.45.

Peccant mort. parentes, vi vel dolo extrahentes filium post ingressum religionis cùm iam haberet ætatem sufficientem ad ingrediendum. cap.14.num.17.§.5.

Circa eos qui cogunt alios ingredi religionem, vel terrent ab ea; statuit Trident. sequens decretum.

Anathemati sancta Synodus subiicit omnes, & singulas personas, cuiuscumque qualitatis vel conditionis fuerint, tam clericos, quàm laicos, tam sæculares quàm regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem inuitam, præter quàm in casibus in iure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium, vel fauorem dederint, quique scientes eam non sponte ingredi mo-

nasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquomodo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subiicit eos, qui Sanctam Virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipendi, vel voti emittendi, quoquomodo sine iustacausa impedierint.

Ingredi, vel inducere ingressum ad religionem, in qua malè viuitur, peccatum est. cap. 12. num. 45. 46. Et qui offert filium, vbi laxè viuitur, peccat. num. 51.

Per ingressum religionis laxæ non satisfit voto de ingrediendo religionem in communi facto. Quòd si talem laxam vouit, non tenetur ingredi eam, dum non est spes reformationis. num. 46.

Persuadere alicui vt voueat ingressum religionis laxæ, non est laudabile. num. 46.

Qui ante Trid. clam contraxit, & consummauit, & posteà, quia id negauit in iudicio, ipsa nupsit alteri, non potest ipse ingredi religionem. Quòd si ille alter moriatur, tenetur ipse accipere eam; etiam post professionem. cap. 22. num. 24. Quando tenetur filius ingredi, vel egredi religionem, ob necessitatem parentum, vide filius.

RELIGIOSVS III.

Quoad professionem.

RELIGIOSVS professus fornicans tenetur confiteri circumstantiam personæ.cap.6. num.11.

Professio facta ab excommunicato valet. cap.9.num.3.

Prælati non debent credere religioso iuranti se fictè emisisse professionem:imò malefacient id credentes sine coniecturis. cap. 12.num.27.

Trident. Statuit circa professos volentes egredi.

Quòd nullus regularis prætendens professionem fuisse nullam, volénsque habitum dimittere,vel etiam cum illo sine licentia discedere, audiatur nisi intra quinquennium à die professionis,& tunc non aliter quàm causa cognita coram Superiore,& Ordinario.Quòd si ante habitum dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur, & nullo priuilegio suæ religionis gaudeat. Nullus etiam regularis cuiusuis facultatis vigore transferatur ad laxiorem ordinem,neque detur cuicũque regulari facultas occultè ferendi habitum suæ religionis.

Peccat

Peccat mort. professus, qui eo quòd non viget obseruantia religionis, non seruatet quæ obligant sub mort.cap.12.num.50.

Excusatur tamen ob impletionem eorum, quæ nec sunt votorum essentialia, & iam desuescunt, per priuilegia, vel consuetudinem, vel tolerantiam prælatorum. ibidem. Quando possit egredi ob necessitatem parentum.vide tit. Filius.

RELIGIOSVS IV.

Quoad paupertatem.

RELIGIOSVS peccat mort.prodigens bona habita ante professionem, vel acquisita post eam:& hoc regulariter loquendo.cap.17.num.24.

Religiosus cum licentia prælati studens, vel peregrinans; potest dare eleemosynam in casu extremæ aut magnæ necessitatis.numer. 105.

Licitè potest gaudere de auctione pretij tritici à suo Abbate ei pro suo victu eôcessi. cap.20.num.3.

Religiosus iam moriturus potest declarare suam voluntatem in distribuendis rebus

bus suo vsui deputatis, non tamen per modum vltimæ voluntatis.cap.27.num.260.

RELIQVIAS falsas ponens adorandas pro veris, peccat mort. Idem qui vtitur falsis,vel veris pro turpi quæstu : vel nouis nõdum approbatis ab Episcopo : aut vtens reliquiis etiam veris,vana obseruatione & superstitione.cap.11.num.35.& num.6. & cap. 17.num.169.

RENVNTIATIO, facta sponte à filio cum iuramento,obligat in conscientia licèt enormissimè lædatur:Secus in foro exteriori,vbi præsumetur dolus.cap.17.num.152.

De renuntiatione beneficij ad cuius titulum aliquis ordinatus est. vide tit. Beneficium. & tit. Ordo.

REPETITIO non potest fieri de dato ob delictum. Imò nec de dato ob actum turpem libidinis.cap.17.num. 39.§.2. Secus de dato pro ludo,contra leges Hispaniæ. ca. 10.num.17.

Potest repeti quicquid datum est viro vel fœminæ,ne faciat id quod aliàs tenetur non facere, vel vt faciat quod tenetur ex iustitia vel alia quacumque virtute facere. cap. 17. num. 33.

REPRESALIAS concedens, vel extendens ad Ecclesiasticos, vel eorum bona, manet excommunicatus, nisi intra mensem

reuo

reuocauerit.cap.27.num 136. Quod habet locum tam in iis quæ iniustè concedunt, quàm in iis quæ iustè, contra gentem vel ciuitatem, vnde est clericus, vel Ecclesia.

Concedere represalias, pertinet ad Superiorem concedentem; & extendere, ad inferiorem, cui conceditur.

Qui concedit eas contra bona vnius clerici, propter sibi debita, iudicans hoc conuenire, non incidit in censuram. Sed ob debita clerici vnius Episcopatus, non possunt concedi contra bona alterius clerici eiusdem Episcopatus.cap.27. num. 136.

RESIDENTIA.

CIRCA residentiam statuit Trident. sequentia.

Episcopus veleo Superior sine iusta causa sex menses abseris ab Episcopatu amittat quartam partem. Si alios sex menses, alteram quartam partem. Si vltra, denuntietur Papæ. Beneficiarij cogantur residere si requiritur eorum præsentia personalis. Priuilegium in absentia percipiendi fructus nulli prosit, nisi de rationabili causa ab ordinario approbanda, fuerit concessum: & tunc pro illius absentia alius ab

Episcopo

Episcopo substituatur, cum stipendio assignato fructuum. Causa licita absentiæ Episcopi approbetur à Papa, vel à metropolitano, vel ab Episcopo antiquiori, à quo etiam Metropolitani approbetur. Absentia ob bonum reipub. Episcopatui adunctum licita est. Item absentia, per duos aut tres menses, Episcopi, eius conscientiæ relinquitur. Vltra hos absens non retinet bona conscientia fructus, nec debet frui eis. Quod etiam procedit ad Beneficiarios curatos: qui si licitè & cum licentia Episcopi abfuerint, prouideatur pro eis alius Substitutus, cum debita mercede. Licentia absentiæ vltra bimestre nisi ex graui causa & gratis non detur. cap.25. num.121.

Parochus cum iusta causa potest abesse etiam sine licentia scripta. Quodlibet beneficium etiam tenue exigit residentiam. Et peccat mort. qui non residet in beneficio sine iusta causa. Quinque causæ possunt excusare absentem. I. auditio Theologiæ vel iuris pontificij ad quinquennium, vel prælectio vtriusque quamdiu durauerit. II. Obsequium Episcopi, vel Ecclesiæ. III. Obsequium Papę. IV. Legitima licentia. V. consuetudo honesta. cap.25. num.121.

Qui beneficiarius abest, curet ne beneficium fraudetur obsequio: & qui sine licentia, vel causa iusta non residet, peccat, & tenetur.

netur restituere secundùm Trident. nu. 111.

Residentia Episcopi,& parochi est de iure diuino. ibidem. post medium.

Capellani Regis non residentes gaudent fructibus sicut Capellani Papæ, si habent eadem priuilegia. Ibidem.

Maior absentia permittitur dignitatibus & Canonicis quàm parochis. num. 136.

RESTITVTIO I. in se.

RESTITVTIO est *actus iustitiæ commutatiuæ quo redditur alteri quod suum est*. Et est duplex: Formalis, quæ est reddere alij quod suum est, vel iustè ei debetur: virtualis, quæ est reddere alteri condonationes & satisfactionem. cap. 17. num. 6. & 11.

Restitutionis necessitas, & obligatio nascitur ex violatione legum iustitiæ veræ & specialis, quæ transgressio per se ordinatur ad oblationem rei alienæ: non tamen oritur ex transgressione charitatis, & aliarum virtutum à tali iustitia distinctarum, quia per se non ordinantur ad talem rei ablationem. cap. 17. num. 11.

RESTI

RESTITVTIO II.

Quis debeat restituere.

RETINENS rem alienam, siue bona fide, siue mala, tenetur restituere. Sed cum differentia.

Qui enim accepit & retinet bona fide rem, si eã amisit, vel absque eius culpa periit, satisfacit restituendo id in quo factus est locupletior. Et qui bona fide emit rem à non Domino, tenetur illam reddere suo domino, postquam resciuerit, etiam non reddito pretio pro eo dato. si autem compareat venditor, sufficit reddere illi, & recuperare pretium. num. 9. Si res amissa est, vel data, tenetur dare, id quo factus est locupletior, id est, pretium quod pro illo habuit. Et si in nihilo factus est locupletior, ad nihil tenetur domino, neque alteri, cui bona fide venderet illud, eodem, vel minori pretio, quo emerat. Quia nil amplius quàm suum habet. si plus autem venderet quàm emisset, tenebitur illud plus restituere, aut aliud pro eo, quia quoad illud alienum retinet. ca. 17. num. 7. 8.

Qui occidit, vel percutit animal proximi, vel seruum, tenetur Domino restituere, quã-

tum valet,aut quantò minoris valet propter deformitatē relictā ex vulnere. cap.15.num. 20.22.

Percutiens iniustè hominē liberum,tenetur illi restituere impensas curationis,& stipendia, quæ sanus lucri faceret tēpore curationis:imò & tēpore totius vitæ,si factus est inhabilis ad lucrifaciendum. ca.15.n.23. quia restitutio etiā habet locum in homicida damnato per iudicem:vnde si suspendatur,tenentur eius hæredes restituere.num.22.

Ob deformitatem vulneris libero inflicti, nil tenetur restituere, quia corpus liberum nullam habet æstimationē. Imò qui occidit hominē liberum non tenetur restituere pro eius vita. Bene tamen pro impensis Curationis,& pro dāmno, quod filij, & hæredes passi sunt, tum etiā expensas moderatas funeris.ca.15. num. 20. Nouo num.22.

Inter eos qui iniustè hominem occidunt computandus est ille, qui occidit excedendo debitum modum suæ debitæ defensionis, saltē si peccauit mort.nam & iste ad tantam tenetur restitutionem, sicut voluntariè occidens.ca.15. num.22.quod magis explicatur tit. homicidium. lit. M.

Qui dolo vel fraude inducit alium ad peccatum m. sicut pater,vel Dominus,tenetur de iustitia inducere illum ad veram pe-

nitentiam:

nitentiam:secus si sine tali dolo, & de aliis qui tantùm ex charitate debent id facere. cap.14. num.45.

De dante bona fide pecuniam adulterinam,&c.vide tit.moneta,& pecunia.

Qui mala fide accipit rem alienam, aut eadem mala fide emit illam à non Domino, tenetur illam restituere in totum Domino. cap.17.num.9.

Transgressio charitatis & misericordiæ non inducit restitutionem, quamuis alius damnificetur.ca.17.num.11.

Obligatus ex quasi delicto tenetur restituere, vt iudex ferens iniquam sententiam ob ignorantiam, vel imperitiam iuris. cap. 17.num.11.

Qui consentit delinquenti aliquo ex nouem modis relatis tit. Participatio, tenetur restituere:sed diuersimodè:nam faciens, tenetur semper, & in totum restituere:at verò iubens, consulens, consentiens simpliciter, recipiens, laudans, vel participans tantùm, tenentur ad restitutionem eius quod peruenit ad eos, & cuius fuerint causa sine qua delictum non fuisset factum. Denique tacens,obstans, & non manifestans solum tenentur, quando ad id obligantur ex officio, quamuis fraudulenter, & mala voluntate id omittant. num.18.

Tenetur restituere occidens proximum iussu alterius,& famulus vsurarij, quia sunt facientes,iubentes verò sunt tamquam consentientes.num.19.

Qui inuenit furem furantem à suo vicino, & accepit aliquid à fure,vt taceret, non tenetur restituere,quod fur furatus erat,nec quod accepit à fure si erat furis, dummodo non teneretur ex officio clamare. Imo non tenebitur restituere,quamuis vicino damnificato interroganti, vtrùm viderit aliquid respondeat se nihil vidisse. num.20.21. Tenentur ex officio iudices clamare,& patres, & tutores,quoad bona filiorum, vel minorum. Non tamen tenetur iudex obstare imminente quolibet periculo mortis, vel vulnerum:nec cum periculo vitæ, vel statùs,tenetur seruare vitam, vel bona alterius, sed sic Rempublicam. ibidem.

Qui non obstat maiori parti Capituli, vbi plura suffragia vincunt, quamuis peccet consentiendo delicto aliorum, non tenetur restituere, quando suffragia semel data non possunt reuocari. Idem quando, qui suffragatur,credit maiorem partem propter suum suffragium non mutaturam sententiam:secus si crederet mutaturam.num.21.ca.17.

Confessarius qui per ignorantiam crassam absoluit ante restitutionem, vel antequam

quam eam præcipiat pœnitenti ad id parato, tenetur restituere, si credit quòd nisi restitutionem præciperet, pœnitens non restitueret,& si præciperet, sic. Non tamen tenetur si id omisit ob obliuionem, vel quia credidit id pœnitenti curæ fore. numer. 22.

Qui accipit aliquid iniustè ex voluntate dantis, ita vt versetur ex vtraque parte turpitudo, non tenetur restituere ex præcepto. num.30.

De meretrice, aut alia fœmina accipiente ab amico suo per blanditiam, vel dolum: vide, Meretrix.

Viri etiam religiosi non tenentur restituere quod accipiunt à fœminis. num. 34. §. secundo ideo.

Tenetur restituere qui accepit aliquid, ne inferret damnum aliquod contra iustitiam.num.29. Item qui accipit, vt bene fungatur suo officio.num.31.§.5.

Qui accipit aliquid turpiter, à dante iustè, tenetur restituere, vt ministri iustitiæ, & alij, qui tenentur illud facere ex iustitia aut alia virtute. Secus si teneatur solo debito honestatis,& non legali.num.37.

Tenentur tamen illi in conscientia, quando qui dedit, repetit saltem extra iudicium, & non ante. Nam quamdiu non

repetit, videtur consentire, vt alter retineat. num. 34. in principio.

Expendentes fructus beneficiorum in vsus prophanos, & ab eisdem accipientes peccant, & tenentur restituere. num. 94.

Prælatus vel dominus habens ius conferendi beneficium Ecclesiasticum, aut officium publicum, peccat, & tenetur restituere quamuis sit Papa, si confert illud indigno: restituet autem non digno, vel digniori prætermisso, sed Ecclesiæ, vel Reipublicæ, cui damnum intulit. num. 96.

Qui est causa, quòd aliquis mulctetur pœna iniusta, vel quòd non consequatur suum ius, tenetur restituere. num. 97.

Qui sibi accipit de naufragio, quid faciet vide tit. naufragium: Et de soluente iniustè, carcere detentum, vide tit. Carcer.

Qui fingens paupertatem, aut aliam necessitatem, vt accipiat eleemosynam, accipit eam, tenetur restituere non danti, sed pauperibus, aut piis operibus. Secus si simulatio non fuit causa finalis sed tantùm impulsiua ad paruas eleemosynas. ca. 17. num. 107.

Tenetur restituere qui non soluit famulis totum pretium, quod eis debet ex conuentione expressa, vel tacita. num. 108.

Accipiens aliquid occultè ab eo, cui non displiceret

displiceret si manifestò acciperet, sed sic ob occultam acceptionem, peccat venialiter, sed ad nil tenetur, vt filij, & serui. Quòd si accipiat ad donandum, vel vendendum, peccat mortal. & tenetur restituere. num. 139.

Qui obligauit aliqua via magnatem vt sibi conferat officium pretio æstimabile, non tenetur restituere id quod ex tali officio lucratur. num. 222. & Nou. 223.

De consumente rem alienam in extrema necessitate, vide, necessitas: de stupratore Virginis vel fœminæ, & de meretrice vide Luxuria.

De accipiente ne accuset, vide Accusatio; de extorquente per metum, tit. metus: de Iudice iniquè iudicans. tit. Iudex. de Caupone, & de filio adulterino, vide Caupo, & Adulterium.

DE IMPEDIENTE *bonum alienum.*

§.

ILLE solus, & omnis impediens bonum alienum tenetur regulariter restituere, qui impedit alium à consequendo officio,

vel beneficio, vel alio bono ad quod habebat ius in re, vel ad rem, vel si impedit contra iustitiam, vel per vim, metum &c. (quamuis ille non habeat tale ius) tenetur restituere: aliàs non, quamuis mala intentione faciat. ca. 17. num. 69. & 74. & 97.

Qui blanditiis, absque metu, & dolo facit testamentum, vel legatum transferri in alium, non tenetur restituere; secus si per vim, dolum vel mendacium, vt dicendo non esse cognatum, esse ignarum, malum & cæt. sed nec tunc tenetur restituere quantum impediuit, sed iudicio boni viri. num. 73. De iure in re, vel ad rem, vide tit. ius.

Qui est causa vt aliquis iniusta pœna mulctetur, vel non consequatur suum ius, tenetur restituere. num. 97.

Qui impedit laborem agricolæ iniustè, tenetur restituere. num. 74.

Qui prohibuit venditionem, vel piscationem, peccat, & tenetur restituere lucrum, quod verisimiliter impediuit. numero 120.

Quinque conditiones requirentur, vt quis iustè possit venatum aut piscatum prohibere. I. Auctoritas regia iusta: vel consensus populi liberà metu: vel præscriptio canonica sine vi & metu introducta.

II. Vt

II. Vt ob occasionem ferarum extra loca prohibita, non puniat eos, qui non procurant dolis eas è prohibito loco extrahi, vt extra illa eas capiat: aliàs enim punire posset. III. Vt prohibeat in suis propriis prædiis: quamuis sufficit, vt Domini aliorum sua sponte in id consentiant. IV. Vt restituat omne damnum, quod illæ feræ alienis prædiis faciunt, quorum Domini in damnum eorum non consentiunt, quamuis in aliorum damnum consentiant. V. Vt caueat prohibens, ne subditi timentes eum, & ministros eius, & fugientes odium, & indignationem, & minas eorum, quia eis sæpe opus habeant, petere non audeant, qui peterent ab aliis sibi paribus: quia eiusmodi metus, etiam si alioqui non esset omnino iustus, inducit obligationem restituendi. cap. 17. num. 120. 121.

De participante in damno dato. vide, Damnum.

RESTITVTIO III. Quid sit restituendum. Regulariter loquendo restituenda est res ipsa aliena, vel si ea non potest, eius æstimatio. Non tamen est restituenda in sua ipsa specie, quando ex hoc manifestaretur peccator occultus, vel sequeretur aliud graue damnum. cap. 17. num. 24.

RESTITVTIO IV.

Quantùm est restituendum.

QVI mala fide inuitatur ad cœnam de aliqua re furtiua, tenetur restituere, quantum comedit: Si verò bona fide, id quod subtraxit proprio sumptui, quia in eo factus est ditior: quòd si nihil subtraxit, ad nil tenetur. idem de vtente veste aliena. cap. 17. num. 9.

Qui mala fide recipit, vel retinet rem alienam, tenetur eandem restituere si potest: sin minùs, tantum quantò pluris valuit à tempore iniustæ acceptionis vel retentionis, quamuis absque sua culpa perierit. num. 10. Nisi Dominus legitimè oblatam noluerit accipere. Tunc enim satisfaciet restituendo, quantùm valuit tempore quo accepit. numero decimo, & vigesimo sexto.

Faciens damnum semper tenetur restituere in totum: sed iubens, consulens, consentiens simpliciter, recipiens, laudans, vel participans, solùm id, quod peruenit ad eos: & cuius fuerunt causa, sine qua delictum

lictum non fuisset factum.capite decimo septimo num.18.

Iuuans cooperando, quando fuit causa sine qua nihil damni fuisset illatum, tenetur restituere totum: quando verò fuit causa sine qua pars damni non fuisset facta, tenetur illam partem: quando non fuit causa sine qua non fuisset illatum totum damnum, tenetur reddere id, quod ad ipsum peruenit: & si tunc nihil ad eum peruenit, ad nil tenetur. numero vigesimo.

Qui cum multis pergit ad furandum, tenetur reddere id, quod ad eum peruenit, & id cuius fuit talis causa, sine qua non fuisset factum furtum. numero 130.

Restituendi sunt fructus rei alienæ fructuosæ habita ratione bonæ vel malæ fidei. Si non est fructuosa, non est restituendum id, quod industria possidentis lucratum est. Et qui locat torquem aureum alienum, & latro, & vsurarius aliena pecunia lucrantes, non tenentur restituere pretium locationis, aut pecuniæ, nisi ratione lucri cessantis, vel damni emergentis. num.25.

Qui

Qui furatur equum ſolitum locari, tenetur reſtituere lucrum quod ceſſauit Domino.num.26.

Filius putatiuus credens ſe non eſſe legitimum, non tenetur reſtituere fratribus legitimis, tantum quantum valebat hæreditas,nec quantum reſtituendum eſſet,ſi poſtquam eſſet acquiſita tolleretur ab eis, ſed multò minùs ad arbitrium boni viri.cap. 16.num.48.§.8.

Quantitas debiti certa,tota eſt reſtituenda,incerta verò qualis eſt damni, vulnerum, fructuum ſperatorum, ſeminum ſatorum, intereſſe amiſſi,ad arbitrium boni viri conſideratis circumſtantiis.cap.17.num.27.

Qui per iniuſtitiam impediuit aliquem à conſequendo aliquo bono,non tenetur reſtituere,quantum impediuit,ſed iudicio boni viri.num.73.

Fur tenetur reſtituere etiam impenſas factas à Domino in quærenda re ſibi furto ſublata,eas nempe,quas vir prudens debuiſſet facere. Malefactor autem tenetur reſtituere intereſſe damni etiam extrinſecum. num.140.

RESTITVTIO. V.

Cui sit restituendum.

RES aliena regulariter est restituenda Domino absoluto, vel dispēsatori. Item creditori pignus, & depositario, sartori, fulloni, commodatario (qui etiam appellatione Domini intelliguntur) est restituenda res eorum custodiæ commissa, non eius Dominis. In foro tamen conscientiæ potest restitui veris Dominis, cum cautione ne custodes patiantur aliquod damnum. num. 28. Quòd si suspicio adsit quòd custos non reddet Domino, restituenda erit Domino. ibidem.

Res Ecclesiæ ablata reddenda est eius prælato, quamuis sit dissipator, dummodò non sit suspensus, nec habeat coadiutorem: satiùs tamen restitueretur ipsi Ecclesiæ. numer. 29.

Aliquando res non est restituenda Domino. I. Quando Dominus est furiosus, prodigus, vel sub tutore aut curatore. II. Quādo ignoratur Dominus rei. III. Quando Dominus ita distat, vt ad eum mitti non possit. IV. Quando res furtiua accepta à fure, furi restituenda est, nisi cessantibus aliis incommodis restituatur Domino: & suffi

sufficit restituere illi, cui fur mandauit.cap. 17.num.29.§.1.vsque ad 5.

Damnum datum alicui inuito, vt per furtum, rapinam, vim, aut metum saltem reuerentialem, vel acceptum, ne faceret aliquod damnum contra Iustitiam, restitui debet damnificato.num.30.§.1.

Acceptum ad patrãdum aliquod malum, si malum non sequatur, restituendum est danti.num.3.§.4.

Qui accipit aliquid, vt fungatur bene suo officio, tenetur restituere danti. nu.31. post §.5. & idem de illo qui accipit iniuste & turpiter à iustè dante (sicut ministri iustitiæ) num.33.

Qui accipit aliquid ad faciendum, quod ex iustitia tenetur, quid faciet, vide Restit. II.

Qui bona fide emit rem à non Domino, tenetur postquam resciuerit, reddere vero Domino, etiam non recuperato pretio. num.8. Si verò compareat venditor, sufficit illi reddere, & recuperare pretium.num.9.

De Prælato conferente beneficium indigno, vide Restitutio. II.

Pauper fictus accipiens eleemosynam, tenetur eam reddere non danti, sed pauperibus.num.107.

RESTITVTIO VI. *Vbi sit facienda.*

Resti

Restitui debet, vbi res aliena sita est, si bona fide possidetur. num. 42. Et si res debetur ex contractu vel quasi contractu, facienda est in loco expressè vel tacitè destinato solutioni, dummodo petita extra locum destinatum non damnificet creditori, nec debitori. num. 42. & si locus non fuit destinatus, facienda est in loco, vbi petitur, coram iudice competente. ibid.

Restitutio debita ob delictum, vel quasi delictum, facienda est, in illo loco vbi Dominus nulla expensa, vel alio onere grauetur, siue fiat, vbi res accepta fuit, siue vbi est Dominus, siue in alio loco, ad quem Dominus transtulisset. Sufficitque restituere vbi Creditori placuerit. num. 43.

RESTITVTIO VII.

De modo, & ordine restituendi.

QVomodo restituet lædēs in bonis corporis, vel animæ. vide Restitutio II.

Restitutio fiat occultè, si delictum est occultum, & generaliter eo modo, quem causa debiti requirit. cap. 27. num. 44.

Quando omnia debita non possunt restitui, restituantur priùs certa, quàm incerta: nisi res incerta permaneat in specie. n. 47. 48.

In

In bonis certis ſeruandus eſt hic ordo. I. Vt reſtituatur Domino ſuum permanẽs in ſpecie. II. Soluendum eſt venditori pretium rei permanentis penes emptorem. num. 49. Idem eſt de eo, quod datur titulo oneroſo, non tamen habet venditor hoc priuilegium in pecunia habita ex re vendita, nec emptor in pecunia habita ex noua eiuſdem rei venditione, nec in eo quod per illius permutationem habuit. quoniam nec pretium, nec habitũ, propter permutationem in ſingularibus actionibus ſuccedit in eius locum. num. 50. III. Fiet his quibus bona fuerunt expreſsè obligata: deinde dos, & fiſcus præferuntur hypothecis tacitis anterioribus: non tamen expreſſis anterioribus, ſed bene poſterioribus. num. 50. IV. Tacitæ hypothecæ, & hæ ſuo ordine: deinde Depoſitarij, niſi quando depoſita fuit pecunia, ad negotiandum, & vt ſoluerentur vſuræ, vel intereſſe. num. 51. V. Habentibus priuilegium perſonale, quo præferantur aliis ſine obligatione reali. VI. Creditoribus non habentibus hypothecam expreſſam, nec tacitam, nec priuilegium perſonale: & his ſine ordine temporis reſtituendum eſt pro rata, quod ſupereſt, deductis tamen in primis moderatis impenſis funeris, & neceſſariis publicationis, & copiæ teſta-

menti,

menti, & aliis ad aditionem hæreditatis necessariis.num.51.

Dans mutuum ad reficiendam aliquam possessionem, vel nauim, præfertur in pretio habendo ex tali re omnibus habentibus hypothecam bonorũ domini illius rei.num.52.

Peccat debitor non seruans ordinẽ prædictum, nisi aliquis creditor sit diligentior reliquis, in petendo in iudicio, vel extra, tunc enim potest & debet priùs illi soluere, dummodò reliqui non sint magis priuilegiati.num.52.

Si satisfactis creditoribus priuilegiatis superfuerit aliquid pro rata parte nominum, diuidetur inter creditores non priuilegiatos, nisi sint aliqua statuta in contrarium.num.53.in Nouo,

Creditor non priuilegiatus, sed diligentior in petendo sit potior cæteris non priuilegiatis, ob suam diligentiam, & huic petenti debet debitor soluere priùs quam priori Creditori non priuilegiato, nec petenti ante.Nou.53.

Atque regula iuris, *Qui prior est tempore, potior est iure*, intelligitur, quando cætera sunt paria. Vnde creditor qui inter alios creditores sibi pares, est diligentior in petendo, excipitur ab illa, quia sua diligentia fecit illum potiorem reliquis, atque sic iam

non ſunt cætera paria. Nou. num. 53. §. 4.

Debitor debens creditoribus chirographariis nullatenus priuilegiatis, & ſua tantùm ſponte ſine coactione, iuſſu, aut petitione, ſoluens poſteriori, peccat grauiter, cum obligatione reſtituendi, quia fraudat priorem, ea parte, quæ illum contingeret, ſi bona vænirent, & ſoluit alteri, quod alteri debetur. Et multò magis damnandus eſt, qui videns ſua bona diuidenda eſſe per iudicem ob aliquam eius cauſam, pro rata inter creditores iuxta iuris ordinem, illa ſoluit integra creditoribus non priuilegiatis. Et idem dicendum de creditore quoad peccatum & reſtitutionem, quod dicitur de debitore. Nam tunc creditor incidit in hæc duo, vel non incidit, petendo, vel recuperando, quando debitor incidit in eadem, vel non incidit ſoluendo: in Nouo. num. 52.

Vſurarius priùs debet ſoluere debita per contractus licitos, quibus non eſt factus pauperior, quàm per vſuras etiam anteriores. Secus de debitis per contractus gratuitos, quibus factus eſt pauperior. numer. 52.

RESTITVTIO. VIII.

Quando sit restituendum.

REstitutio in primis facienda est statim. num. 54.

Retinens alienum non committit nouum peccatum singulis momentis. Sed toties peccat quoties proponit illud non restituere: & sufficit quòd toties proponat etiam virtualiter non restituere, vt in peccatum incidat. num. 55. & 64.

Et toties peccat, quoties vtitur alieno bono, quamuis nil cogitet de restitutione, & quoties potest commodè restituere, si id animaduertit, peccat, quamuis non statuat non restituere. num. 55.

Debitor incertorum, procurans compositionem, peccat mort. donec illam adipiscatur, si cùm possit non restituat pauperibus. num. 93.

QVÆ CAVSÆ EXCVsent à restituendo statim. §. 1.

A Restituendo statim excusat ignorantia probabilis iuris, vel facti, & voluntaria dilatio creditoris, & dilatio parum nocens

illi,& impotentia restituendi.cap.17.nu.55. 56. Et impotētia dicitur etiam eius,qui non potest commodè, hoc est, sine iactura vitæ, famæ, vel damno notabili suæ substantiæ habétque id locum in debitis tam ex contractu, quàm ex furto,vel alio delicto ornis. num.56. vel excusetur vsurarius, vel alius debitor, qui si soluat non habebit vnde alat vxorem,vel filios. vide tit.Vsura. VI.

Non tamen excusatur propter conseruandum statum acquisitum per vsuras, vel aliam iniustitiam.Noti.num.58.

Non dicitur damnum notabile propriæ substantiæ, quòd res alienæ restituendæ sint magnæ, necnō si lucrari desinat re illa quam restituturus est.Sed non procedit hoc ad instrumenta artis, quibus victum parat. Nec excusat damnum propriæ substantiæ quando ex dilatione creditor patitur damnum notabile.num.59.

Semel iussus restituere sed non restituit, non est absoluendus, nisi adsint tales circumstantiæ, vt Confessarius fiat contentus solō proposito restituendi. cap. 17.num.53. & cap.26.num.6.

Indigens extremè non tenetur restituere quamuis creditor extremè indigeat,nisi dominium rei restituendæ semper remanserit penes creditorem.cap.17.num.60.

Excu

Excusat damnum corporis vel animæ, euenturum ei, cui debetur; vt quando furiosus, vel iratus, petit ensem à depositario: tunc enim est facienda restitutio statim, nisi in casu, quo timeretur maius damnum ex retentione quàm ex redditione. num. 63.

Videtur etiam excusare quando probabiliter creditur, quòd ex retentione statim facta sequerentur (propter paupertatem) adulteria, fornicationes, vel alia peccata mortalia in filiis vel filiabus. ibid.

Excusat à restituendo statim timor cadendi à dignitate sui status. curet tamen, ne quid impendat in alios vsus quàm necessarios, & decentes. num. 62. Item excusat quando ex manifestatione debitoris sequitur illi notabile damnum: poterit tamen differre quousque inueniat personam fidelem, per quam restituat. num. 68.

Non excusat dilatio cõfessarij, nisi quando videt, quòd debitor non vult totum soluere statim, nec creditor vult concedere dilationem parum sibi nociuam, & quòd vel numquam, vel non tam citò, nec tam vtiliter recuperabit, ac si cõcederet dilationem: tunc enim confessor credere potest, quòd creditor esset contentus, si sciret animum debitoris, sicut confessor scit. num. 65.

Non excusat voluntas restituendi paulatim

tim, si possit statim. n. 66. Nec mittere alienum per nũtium etiam fidelẽ, si de facto non reddatur Domino: quod locum habet, quando dominiũ restituẽdæ rei translatum fuit in restituẽtem, aliàs verò secus. n. 67. Et optimũ consiliũ erit, quòd persona illa petat syngpham à creditore, & reddat creditori. n. 68.

Non excusat relinquere in testamento, si ipse potest statim restituere, nisi probabiliter credat, quòd hæres meliùs restituet. ca. 17. n. 68. c. 26. n. 29.

Qui non potest statim restituere, debet petere dilationem à creditore. cap. 17. n. 68. nõ excusat quòd creditor non petat, si id faciat ob timorem etiã reuerentialẽ, vel ignorantiam debiti, excusat tamen si cessante metu, & ignorantia nõ petat, tunc enim censetur concedere dilationem. n. 79.

QVÆ CAVSÆ EXCVsent à restitutione simpliciter. §. II.

EXcusat simpliciter à restitutione, Debiti cõdonatio, vel remissio liberalis, quãuis nulla sit illatio realis, vel verbalis debiti. n. 45. imo aliquando erit bonum consilium illam non offerre. n. 76. Erit autem liberalis, si Dominus affirmet se remittere, nisi contrarium constet ex coniecturis. n. 46. & sufficit

cit condonatio eius ad quem principaliter pertinet cap. 18. n. 46.

Non sufficit inuoluntaria remissio, vt quando creditor ideo remittit, quia debitor affirmat nihil soluturum, nisi pro centum sit contentus quinquaginta. Secus verò si diffidentia recuperandi debitum oriatur ex alijs causis c. 17. n. 75.

Vt remissio debiti sit valida non requiritur debitorem, habere volũtatem restituendi: requiritur tamẽ ad hoc vt nõ peccet. n. 78.

Qui per mediatorem credit remissionem esse liberalem excusatur; secus si postea resciuerit fuisse coactam. n. 78.

Qui tenetur restituere rem in genere, non excusatur à restitutione, quamuis res quam habebat paratam ad restituendum, pereat absque sua culpa. n. 80.

Qui tenetur restituere rem in specie excusatur à restitutione regulariter, si res illa absque dolo & culpa periret ante moram, neque etiam post moram, saltem in foro conscientiæ, si sciretur quòd perinde periret apud creditorem, ac penes debitorem, & hoc siue deberet ex cõtractu, siue ex delicto: secus tamen, si constaret, vel dubitaret, quòd antequam reperisset, dominus vendidisset illam, vel ea vsus fuisset. n. 81. non excusat dare vel procurare aliquod beneficium Ecclesiasticũ.

Excusat tamen quando officium est temporale,& titulus validus,quamuis in eo peccetur,non tamen excusat, quando concurrunt peccatum, & nullitas tituli.n.81.

Excusat etiam impotentia, & ignorantia probabilis iuris, vel facti, & maximè iuris obscuri, quando doctores consulunt ei non teneri, non tamen excusat si solùm consulit eos, quos credit sibi placita responsuros, aliàs non consulturus eos.n.83.

Nec excusat ignorantia crassa, nec supina facti, vt quando emit ab eo, de quo meritò credere debuit,rem,quam vendidit, esse furtiuam. n. 84. Nec ignorantia iuris clari. n. 84. Excusat tamen præscriptio canonica, id est,incepta,& continuata bona fide.n.85.

Cessio bonorum in foro exteriori excusat quoad debita ex contractibus orta. Idem de debitis ortis ex delicto quoad interesse priuatum partis, non tamen quoad publicum: & tunc si non habet in pecunia,luat in corpore. Quòd si debitor venerit in pinguiorem fortunam, non excusatur in foro interiori.n.86.

Excusat impotentia restituendi sine periculo vitæ,& salutis. Si tamen voluerit restituere, non obstante hoc periculo,licitè poterit.n.87.

Excusat impotentia restituendi sine amissione

sione libertatis, & sine venditione sui ipsius. nu. 88.

Item impotentia restituendi sine amissione famæ, etiamsi fama sit modica, & res restituenda sit magni momenti, dummodò fama sit de bonis virtutum, & non de solertia, ingenio, scientia iurium, & aliis huiusmodi. n. 91.

RESTITVTIO. IX.

Quoad incerta.

BOna incerta dicuntur *quando creditor ignoratur, vel quantitas eorũ post debitã inquisitionem. n. 92.*

Non est necesse, vt restitutio incertorum fiat per Episcopum, nec contrarium potest Episcopus præcipere: Sed potest se interponere in his casibus. I. quando debens restituere moritur sine hærede, & executore. II. Quando ille non vult restituere, & proceditur in iudicio contra illum. III. Quando non rectè distribuit. IIII. Quando res possidentur ab eo qui est vel fuit vsurarius manifestus. n. 92.

Pauper potest sua debita applicare sibi in partem vel in totum, maximè ex consilio confessarij. n. 93.

Incerta possunt restitui pauperibus.ca.16. n.29.Et nomine pauperis intelliguntur pauperes, qui mendicant, aut egent necessariis ad decentiam: item, Ecclesia, monasterium, Xenodochium,& pia opera.c.17.n.93.

Sufficit compositio quoad incerta. Sed procurans compositionem peccat. m. donec illã adipiscatur, si cùm possit non restituat pauperibus.n.93.

RESTITVTIO X.

Quoad inuenta.

INueniens aliquid notabile alienum, si sibi retineat, vel cùm primùm potest commodè reddere, non restituit perdenti, si illum cognoscit, vel non fecit diligentiam, vt cognoscat, peccat m. c. 17.n.170.

Inuenta, si post debitam diligentiam non compareat Dominus, restituenda sunt pauperibus: & si inuentor est pauper, possunt ei applicari.n.171.

Accipere res communes, aues, feras, lapides pretiosos in littore maris, & thesauros, & habitum pro derelicto, non est peccatum. num.170.

Et ex coniecturis præsumitur aliquid esse dereli

dereliſtum, vt quando Dominus tacet, & non quærit, vel iacet liber apertus in mari vel fluuio tempore tempeſtatis, ſecus ſi iaceat clauſus tempore etiam tempeſtatis. num. 170.

Qui caſu inuenit theſaurum in loco alieno, tenetur dimidium reddere domino. Si verò data opera abſque facultate Domini effodiens inuenit illum, tenetur totum reddere, ſaltem deducta mercede ſui laboris. nu. 171. Si autem inuenit in ſuo loco quoad dominium directum, & vtile, totus eſt inuentoris. n. 172.

Creditor inueniens theſaurum in domo quam in pignus habet, & maritus in terra dotali vxoris, debet diuidere theſaurũ cum debitore, aut vxore. Idem de inueniente in agro, vel domo conductis, etiam ad longum tempus, vel ad vitam, vel in emphyteuſim perpetuam. nu. 173. Si verò inuentor habeat dominium directum loci, debet dimidium dare habenti dominium vtile. ibidem. 173.

Inueniens theſaurum in loco publico, vel ſacro, vel religioſo, debet partiri cum fiſco, vel ciuitate, vel prælato, cuius eſt locus. Hæc autem reſtitutio facienda eſt ante ſentẽtiam iudicis, quia non eſt pœna. n. 175.

Inueniens pecuniam diſperſam per agrum,

aut

aut in sacculo in foramine parietis, tenetur restituere, quia non est thesaurus. Idem de inueniente pecuniam occultatam metu belli: & hæc restitutio facienda est illi, qui abscondit, vel dispersit: aut eius hæredibus, vel certè pauperibus, si ex cõiecturis apparet non multùm temporis fluxisse, ex quo posita fuit ibi. num. 175.

Inueniẽs thesaurum etiam in loco suo, arte magica, tenetur reddere fisco, non tamen ante condemnationem. num. 176.

Inueniens trabem, vel aliquid aliud vi fluminis delatum, & accipiens sibi, tenetur restituere, nisi esset tale vt meritò præsumeretur derelictum. Quòd si in suo fundo inueniens, Dominum requirat, vt accipiat, vel petat à iudice, & Dominus nihil curet, præsumi potest id haberi pro derelicto. Inueniens autem feram in laqueo etiam alieno potest sibi retinere, quia fit accipientis nisi ex cõsuetudine adiudicaretur parãti laqueum. ibid.

REVS.

INterrogatus de aliquo delicto, absque iuris ordine, potest illud occultare, quamuis indirectè redundet in damnum accusantis.

c. 12

cap. 12. num. 9.

Poterit, etiamsi cum iuramento interrogetur, absolutè respondere, se non fecisse, mente concipiendo cautelam, scilicet, ita vt teneatur reuelare. cap. 12. num. 87. lit. A. Nouo. num. 88.

Peccat reus si interrogatus secundùm iuris ordinem, non confitetur sua delicta, secreta, grauia: dicitur autem interrogatus secundum iuris ordinem, quando tria concurrunt. I. Quòd sit iudex competens. II. Quòd delictum sit probatum plenè vel semiplenè. III. Quòd huiusmodi probatio sit illi notificata. cap. 18. num. 57. & cap. 25. num. 35.

Reus non potest detegere socios occultos, nisi in casu criminis falsæ monetæ, maleficij, proditionis, læsæ maiestatis, & hæresis. Imò qui contra se confessus est etiam non interrogatus, debet declarare socios occultos quos credit, neque præteritorum pœnitere, neque in futurum se emendaturos, imò paratos esse ad noua mala in damnum reipublicæ: &, si noluerit eos reuelare, non est absoluendus. cap. 18. num. 38. 39.

Qui ritè interrogatus negauit delictum, & ducitur ad suspendium, non tenetur illud confiteri, nisi aliquod damnum notabile sequeretur. c. 25. num. 38.

Accusa-

Accusatus de vero crimine secreto, non tenetur ad restituendam famam, quam accusator amisit, eo quòd illud non probaut, si non tenebatur illud confiteri: imò quamuis teneretur: si non respondit accusatorem calumniari, sed decipi: nec quamuis respondeat calumniari, si non credatur sibi, quoniam credunt accusatorem non fecisse contra conscientiam. c. 18. num. 48.

Qui iniustè negauit veritatem, non tenetur in conscientia soluere pœnam illam, ad quam si confiteretur, condemnaretur: teneretur tamen etiam post iniquam absolutionem soluere debitum, & interesse, citra condemnationem. cap. 18. num. 49. de iure necesse est quòd nõ damnetur inauditus, & indefensus. cap. 25. n. 9.

REX.

VOlens scire futura, vel gesta ab hostibus, per eos qui habent spiritum familiarem, peccat mort. cap. 11. n.

Peccat aliena regna cupiens, vel capta nõ restituens, nisi aliquid iustè excuset. cap. 25. num. 1.

Peccat mort. gubernans iniustè vel ob malum finem, vel excitans factiones, vel excitatas non sedans; non prouidens necessaria

sia ad victum, non ferens leges necessarias; aut non exequens latas: non exercens suos in armis: non munjens arces: non cumulans diuitias necessarias, vt regnum liberet à fame, vel ab hostibus: vel accumulans grauando subditos: vel prodigè largiens bona. num. 3. vel negligens refectionem, & custodiam publicarum viarum. num. 4. Non relinquens in arbitros suspicione carétes litem aliàs inextinguibilem. 4. Item peccat mort. constituens legem pœnalem ob suam vtilitatem, vel ad congerendum pecunias ex transgressione eius, vel dispensans sine causa in legibus diuinis, aut naturalibus: vel condonans sine causa delicta contra legem naturalem, vel diuinam: vel suspendens sine causa lites, vel solutiones debitorũ. n. 4. 5.

Non permittens subditis suas inmunitates: bona populi vsurpás, & tenetur restituere: Item compellens minis, vel precibus importunis subditum ad donandum sibi sua bona, non interueniente causa iusta, & tenetur restituere. c. 25. n. 6.

Item peccat mort. impediens visitationẽ Monialium: exigens tributa noua absque necessitate publica, quamuis exigat in bonum finem, & multò magis si ad pompas superfluas. numer. 6. Compellens subditos ad id non obligatos sibi gratis laborare:

borare: vendens officia tam carè, vel talibus, vt probabiliter credat ementes illis malè vsuros. Cogens ad matrimonium vel impediens: præficiens operarios imperitos, & malæ conscientiæ, tenetur restituere damna: & præsentãs ad beneficia Ecclesiastica (quorum est patronus) personas non idoneas: non cohibens subditos ab vsurpando alieno: negligens abolere prauas consuetudines. num. 7. & 8.

Condemnans reum non audiendo illum, & iubens interfici veneno subditum inauditum, & indefensum, vel priuans officiis, vel beneficiis ad nutum non amouibilibus sola scientia priuata ductus. Peccant etiam executores talium mandatorum: secus si sint amouibilia, vel cùm res notoria est, vel ex natura rei, vel ex actu constat nullam condemnando defensionem competere. Idẽ cùm aliqua magna, & iusta causa omittit audire reum, dummodò curet pro absenti allegari alleganda. num. 9.

Quando tenetur restituere subditis, & nõ potest, securius consilium erit superflua statûs, & gratuita dona moderari, vt sic ex suis reditibus possit restituere. num. 11.

Quando peccat violando libertatem, & immunitatem Ecclesiasticam, vide tit. Excommunicatio. VI. §. I. Aut quando regis statuta

ſtatuta & leges obligent ad mortale, vide tit. Lex.

SACERDOS.

SACERDOS debet ſcire legere, ſcribere, cantare, & conſtruere linguam Latinam: & ſcire formam & materiam cuiuſuis Sacramenti, & modum adminiſtrandi illa. cap. 15. num. 133.

Omnes ſacerdotes in ſua ordinatione accipiunt æqualem poteſtatem abſoluendi; quæ poteſtas & iuriſdictio habitualis, conferitur Sacerdotibus iure diuino, per Sacerdotalem characterem, & per ſuam conſecrationem, non tamen accipiunt iuriſdictionem actualem, quæ prohibita eſt eis iure humano, donec aſſequantur illam ratione tituli, vel alia de licentia. cap. 4. num. 3. & cap. 27. num. 259. & 260.

At verò iuriſdictio habitualis eſt adeò neceſſaria, vt ſine illa non poſſit conſiſtere abſolutio. ca. 27. n. 272. §. 7. Et ſicut huius exequutio interdicitur recèns ordinatis, & vetatur eis iure humano, donec eis actualis conferatur ab Eccleſia. n. 259. §. 2. & 5. ita & eadem poteſt ſuſpendi per excommunicationem, excepto articulo mortis. n. 272. §. 7. Atque extra iſtum articulum nullus Sacer-